
Udruga za promoviranje društvene solidarnosti „Srce za bližnje“
Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“

**Izveštaj o rezultatima akcionog istraživanja
o životnim uslovima i potrebama
starijih osoba koje su korisnici projekata
Udruge „Srce za bližnje“**

Sarajevo, studeni/novembar 2023.

Izveštaj o rezultatima akcionog istraživanja o životnim uslovima i potrebama starijih osoba koje su korisnici projekata Udruge „Srce za bližnje“

Impresum

Izdavač

Udruga za promoviranje društvene solidarnosti „Srce za bližnje“

Za izdavača

s. Magdalena Schildknecht, direktorica Udruge „Srce za bližnje“

Koordinacija i provođenje intervjua

Dajana Mišković-Rizvanović, BA socijalnog rada

Stručna suradnja

Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“

Stručni suradnici

Aldijana Zagorac, dipl. psiholog

Amer Šenderović, dipl. socijalni radnik

Fikreta Mulaosmanović-Smajić, prof. filozofije i sociologije

Donator

Crowdfunding

Sadržaj

Predgovor

Sažetak rezultata istraživanja sa gledišta projektne koordinatorice

1. Uvod

2. Cilj

3. Metodologija

3.1. Sudionici

3.2. Instrument

3.3. Postupak

4. Rezultati istraživanja

4.1. Sociodemografske karakteristike sudionika

4.2. Materijalni status ispitanika

4.3. Stambeni status

4.4. Socijalni kontakti

4.5. Kvalitet svakodnevnog života

4.6. Zdravstveno stanje

4.7. Procjena uvjeta života starijih osoba u njihovom domu

4.8. Procjena vidljivih znakova fizičkog zlostavljanja ili zanemarivanja

5. Zaključci

6. Literatura

U ovom dokumentu koristimo muški rod u neutralnom smislu i odnosi se jednako na muški i ženski rod.

Predgovor

Vizijom da "**niti jedna starija osoba nije zaboravljena, napuštena ili otpisana**", već nekoliko godina razvijamo volonterske aktivnosti za starije osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, tj. za osobe bez porodičnog staranja, bolesne i slabo pokretne, s primanjima koja jedva pokrivaju egzistencijalni minimum. Kroz redovno druženje u kućnom ambijentu sa odraslom osobom koja živi u susjedstvu, ovi stariji ljudi dobivaju novu perspektivu i kvalitetu u svom životu.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja intenzivno stari. Međutim, nakon odlaska u penziju/mirovinu starije osobe postanu nevidljive u društvu. Smatraju se teretom za zdravstveni i socijalni sistem. Na ovaj način gubimo velike potencijale, iskustava, znanja i sposobnosti koje je starija generacija stekla kroz svoj radni život, a koje bi bile od presudne važnosti za razvoj zajednica.

Naučna istraživanja o životnoj situaciji i potrebama starijih osoba u našoj zemlji vrlo su rijetka, tako da postoji vrlo malo pouzdanog znanja na temelju kojih bi se mogli razviti projekti za poboljšanje kvaliteta života starijih osoba. Zato smo odlučili sprovesti ispitivanje jedne naše korisničke grupe, odnosno 50 starijih osoba u potrebi, kako bismo utvrdili smjer daljnjeg razvoja.

Za ovo istraživanje nas je motivirao jedan svjetski događaj, naime „Dekada zdravog starenja 2020-2030“, sa sloganom “Stariji ljudi kao nova snaga za razvoj” koju je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila. Ova dekada nas upućuje na osiguranje kontinuiranog razvoja uvjeta za aktivno zdravo starenje u našoj zemlji.

Znajući mudrost iz Kine "**Putovanje od hiljadu milja počinje prvim korakom**", (Lao Tse) odlučili smo se suočiti s izazovima i sprovesti akciono istraživanje sa 50 korisnika naših projekata na području Kantona Sarajevo. Svi oni su barem jednom sudjelovali na razgovoru s našom socijalnom radnicom, *Dajanom Mišković-Rizvanović*, prilikom izrade Socijalne karte, te su stekli povjerenje u nju i radovali se novim razgovorima s njom. Veliko ohrabrenje za ovaj prvi eksperimentalni korak bila je ponuda *Osmana Šalje*, direktora *KJU Porodičnog savjetovališta* Sarajevo, da njegovi suradnici u Odjeljenju za prevenciju i ranu intervenciju pruže savjetovanje u izradi upitnika, kao i stručne kapacitete za evaluaciju i izvještavanje. Naša posebna zahvalnost pripada *Ameru Šenderoviću* i kompletnom timu koji su, unatoč svojim obavezama, imali strpljenja za nas.

Magdalena Schildknecht, izvršna direktorica

Sažetak rezultata istraživanja sa gledišta projektne koordinatorice

Istraživanje provedeno tijekom ljeta 2023. godine među 50 starijih osoba, sadašnjih ili bivših korisnika Udruge "Srce za bližnje", pokazalo je značajne izazove s kojima se starije osobe suočavaju, naglašavajući visoku razinu osamljenosti, potrebu za društvenim kontaktima, kao i ekonomsku neizvjesnost koja ih muči.

Osamljeni, napušteni, zaboravljeni

Velik broj ispitanika stanuju sami, nemaju djece, a rodbinske veze su rijetke i pokidane. Minimalan ili gotovo nikakav kontakt nemaju ni sa prijateljima ili susjedima. Veliki broj ispitanih starijih osoba ima redovite posjete jedino vozača toplog obroka i jednom mjesečno poštara, što dodatno potvrđuje osjećaj izolacije i nedostatka podrške, često pogoršavajući njihovo mentalno zdravlje. Medicinski radnici dolaze samo po hitnom pozivu. Socijalni radnici, volonteri Crvenog križa ili netko iz Udruženja penzionera ocijenjeni su kao osobe koje ih nikada ne posjećuju. Iznenadilo nas je da je više od polovine ispitanika pozitivno odgovorilo na pitanje *Biste li voljeli imati volontera, tj. osobu koja se s vama druži jednom tjedno.* U praksi, jako je teško dobiti starije osobe da prihvate stranca u svoj dom i ukažu mu povjerenje. Međutim, ako ipak uspiju prevladati taj strah od nepoznatog, budu zadovoljni i razvijaju skoro pa obiteljske odnose s volonterom.

Potreba za socijalnom podrškom i kontaktima

Starije osobe se s nostalgijom prisjećaju prošlih boljih vremena kada se komšiji pomagalo i moglo ući u tuđi dom bez kucanja na vrata, kada nisi navečer mogao zaspati a znati da ti je komšija gladan. Starije osobe glasno su rekle da žele više izlaziti iz kuće, provoditi vrijeme u prirodi, posjećivati kulturne događaje te aktivno sudjelovati u društvenim aktivnostima – ali zbog otežanog kretanja trebaju podršku drugih.

Potreba za ekonomskom sigurnošću

Ekonomski problemi su također istaknuti kao značajan faktor koji utječe na kvalitetu života starijih osoba. Mnogi ispitanici suočavaju se s niskim ili nikakvim primanjima, što ih čini ranjivima i dodatno povećava osjećaj neizvjesnosti i zabrinutosti za budućnost. Uskraćena ekonomska i socijalna podrška djece, iako su oni to obavezni tradicijom i zakonom, dodatno produbljuje njihovu ovisnost o vanjskoj pomoći.

Potreba za zdravstvenom zaštitom

Pristup zdravstvenim uslugama je još jedan ključni problem koji se istaknuo tijekom anketiranja. Mnoge starije osobe imaju poteškoća u pristupu medicinskim ustanovama, posebno u ruralnim područjima. Ovo ograničenje pristupa zdravstvenim uslugama ozbiljno utječe na njihovo fizičko ali i mentalno zdravlje.

Važnost suosjećanja i razumijevanja

Ovo istraživanje jasno ukazuje na potrebu za daljnjim razvojem projektnih aktivnosti Udruge "Srce za bližnje" usmjerenih na promoviranje solidarnosti sa starijim osobama u potrebi. Važno je kontinuirano raditi na poboljšanju kvalitete života starijih osoba i osigurati da imaju potrebnu podršku i resurse za suočavanje sa životnim izazovima. Kroz druženje s volonterima, moguće je unaprijediti njihovu socijalnu inkluziju i pružiti im podršku u svim aspektima njihovog života. Dodatno, potrebno je razmotriti organizaciju edukativnih programa koji bi osnažili starije osobe u rješavanju svakodnevnih izazova te ih informirali o dostupnim resursima i uslugama. Kroz organizaciju zajedničkih vanjskih aktivnosti, poput izleta, moguće je senzibilizirati okolinu za potrebe starijih osoba te promovirati međugeneracijsku solidarnost i razumijevanje.

Kroz sve navedeno, vjerujemo da ćemo jednog dana dosegnuti viziju Udruge da svaka starija osoba može računati na solidarnu podršku zajednice.

Dajana Mišković-Rizvanović, Projektna koordinatorica

1. Uvod

Starost označava posljednje, neizbježno razdoblje u životu čovjeka, kojeg karakterizira propadanje organizma i intelektualne sposobnosti čovjeka.

Znamo da udio starijih osoba u našem bh. društvu još brže raste nego na europskoj i svjetskoj razini. Prema izvještaju UNPF-a, prema popisu iz 2013. godine, stanovništvo u BiH starije od 65 godina činilo je 14% ukupnog stanovništva, u 2019. godini 17%, a očekuje se da do 2030. godine taj udio poraste na 26%. Prema Specijalnom izvještaju o stanju ljudskih prava starijih osoba (Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, 2010, prema Babović i sar., 2020.), postoje mnoge praznine u osiguranju dobrobiti starije populacije. Najviše zabrinjava: nedovoljan prihod za adekvatnu medicinsku njegu i potrebne lijekove i terapiju; neprilagođen prostor s mnogo barijera za starije osobe koji im onemogućava mobilnost; nedostatak specijalističkih usluga zdravstvene zaštite u domovima za starije osobe; nedostatak specijalističkih usluga zaštite mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške starijoj populaciji; nedovoljan broj ustanova socijalne zaštite za zbrinjavanje starije populacije; vrlo ograničena raspoloživost usluga kućne njege i pomoći i; usluga dnevne njege i pomoći.

Prema izvještaju „Žene i muškarci u BiH za 2017“ (BHAS, 2018., prema Babović i sar., 2020), starije osobe postaju sve više zanemarene i marginalizirane. Od svih ljudi koji žive ispod linije siromaštva, 15,3% su muškarci i 23,8% žene starije od 65 godina. Kao glavni izvor siromaštva među starijom populacijom prepoznata su niska primanja i relativno visoka nezaposlenost prije odlaska u penziju/mirovinu. Starija populacija ima pravo na niz usluga socijalne zaštite na koju otpada preko 40% ukupnih usluga. Starije žene koriste usluge socijalne zaštite češće nego stariji muškarci zbog dužeg očekivanog trajanja života, ali i zbog nedostatka usluga pomoći i brige od drugih.

Pristup uslugama zdravstvene zaštite nije zadovoljavajući, posebno u ruralnim područjima i za stariju populaciju s ograničenom pokretljivošću, iako su one uglavnom besplatne.

Niska primanja odražavaju se na kvalitetu života starije populacije koja je često primorana da se ponaša prilično štedljivo, lišavajući se zadovoljenja raznih potreba, od održavanja i namještanja životnog prostora do učešća u zajednici,

putovanja i odlaska na društvene, kulturne i rekreativne događaje. Starije osobe koje žive same ili u domaćinstvu sa drugim starijim osobama suočene su s većim deprivacijama, dok one koje žive sa mlađim članovima porodice i u domaćinstvima u kojima živi više užih porodica imaju nešto bolje uvjete (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2017, prema Babović i sar., 2020).

Gubitak supružnika, prijatelja, članova porodice, hronične bolesti, invalidnost, odlazak u penziju/mirovinu, smanjenje prihoda, predstavljaju izazove starenja koji dovode do socijalne izolacije i usamljenosti. Smanjenjem funkcionalnih sposobnosti s godinama, kvaliteta života starijih osoba također se smanjuje, a potreba za njegom i pomoći postaje sve veća, što često rezultira većom ovisnošću o članovima porodice.

U mjesnim zajednicama nedostaju aktivnosti koje bi podrazumijevale učešće starijih osoba. Kao rezultat toga, njihovo znanje, vještine i kompetencije ostaju neiskorišteni, što ih čini socijalno isključenima i podložnima osjećaju nezadovoljstva životom i depresivnim stanjima. Time se smanjuje ukupna kvaliteta života starijih osoba (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2017, prema Babović i sar., 2020).

2. Cilj

Cilj ovog istraživanja je ispitati uslove u kojima žive starije (sadašnji ili bivši korisnici Udruge „Srce za bližnje“), kvalitetu njihovog svakodnevnog života, zdravstveno stanje, te njihove potrebe.

3. Metodologija

3.1. Sudionici

U ovom istraživanju sudjelovalo je 50 starijih osoba, sadašnjih ili bivših korisnika Udruge "Srce za bližnje". Svi oni već su imali prvi susret sa projektnom koordinatoricom, što je olakšalo provođenje anketa. Za njih, projektna koordinatorica je osoba od povjerenja i rado su je primili u svoj dom.

Bitno je istaći da se radi o osobama koje su unaprijed procijenjene kao osobe u stanju potrebe jer kao korisnici usluga Udruge ispunjavaju sljedeće kriterije: Prihodi: minimalna penzija/mirovina ili manje;

Nemaju nikoga svog tko se brine o njima;
Osamljeni, malo komunikacije s komšijama;
Bolesni (fizički ili psihički), slabo pokretni.

Anketirane starije osobe su s područja četiri gradske općine (Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Stari Grad), te s općina Ilidža i Ilijaš.

3.2. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je instrument koji se sastoji iz osam dijelova kojim se ispituju opći (sociodemografski) podaci, materijalno stanje, stambeno stanje, socijalni kontakti, kvalitet svakodnevnog života, zdravstveno stanje, odgovori na pojedinačna pitanja, te dio upitnika koji ispunjava voditeljica razgovora.

Prvi dio upitnika sadrži pitanja kojima su ispitana sociodemografska obilježja kao što su spol, dob, stepen obrazovanja, zanimanje, radni staž, bračno stanje, broj članova u domaćinstvu i broj djece.

Drugim dijelom upitnika procjenjuje se materijalno stanje ispitanika, odnosno izvori prihoda, kreditna zaduženja, mjesečna izdvajanja za lijekove, visina mjesečnih primanja, postojanje i zadovoljstvo ugovorom o doživotnom održavanju. Treći dio upitnika odnosi se na stambeno stanje, tj. status, veličinu iskoristive stambene površine i lokaciju gdje žive.

Kroz četvrti dio upitnika ispituju se socijalni kontakti starijih osoba, odnosno osobe koje ih najčešće posjećuju, koja sredstva komunikacije koriste i uključenost u društvenu zajednicu.

Kvalitet svakodnevnog života ispituje se kroz peti dio upitnika, a odnosi se na vlastite procjene kvalitete života, samostalnost u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, najčešće strahove, hobije i aktivnosti u slobodno vrijeme.

Šesti dio upitnika odnosi se na zdravstvenu situaciju, odnosno ličnu procjenu zdravstvenog stanja i zadovoljstvo pojedinim aspektima fizičkog zdravlja, postojanje zdravstvenih problema i njihove navike kojima unapređuju svoje zdravlje.

Sedmi dio upitnika sastoji se od pet pitanja koja se odnose na njihove prijedloge i načine na koje lokalna zajednica može doprinijeti poboljšanju

položaja starijih osoba. Također, ispituju se prijedlozi čemu bi djecu iz lokalne škole oni najradije naučili, da li bi voljeli imati volontera/ku koja bi se s njima družila jednom sedmično, te koliko su zadovoljni pitanjima i vođenim razgovorom.

Osmi dio upitnika ispunjava voditeljica razgovora koji procjenjuje jesu li zadovoljavajući pojedini aspekti kućanstva u kojem starija osoba živi, te postoje li određene vidljive promjene ili znakovi kod starije osobe koji bi upućivali na zanemarivanje, zlostavljanje ili sličan problem.

3.3. Postupak

Anketiranje je realizirano u periodu od 19.07. do 25.08. 2023. godine. Ukupno je ispitano 50 starijih osoba. Statističku obradu podataka uradio je tim stručnjaka KJU „Porodično savjetovalište“ koristeći softverske alate programa SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

4. Rezultati istraživanja

4.1. Sociodemografske karakteristike sudionika

Tabela 1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika	Postotak
Spol	Muškarci	15	30%
	Žene	35	70%
Dob	Od 60 do 70 godina	25	50%
	Od 71 do 92 godina	25	50%
Stepen obrazovanja	Bez obrazovanja	9	18%
	Osnovna škola	14	28%
	SSS/VŠS	27	54%
Bračni status	Udata/oženjen	10	20%
	Neudata/neoženjen	7	14%
	Razveden/a	13	26%
	Udovac/ica	20	40%
Broj članova u domaćinstvu	1 član	33	66%
	2 člana	14	28%
	3 člana	2	4%
	4 člana	1	2%
Broj djece	0	21	42%
	1	12	24%
	2	11	22%
	3	5	10%
	4	1	2%

Istraživanjem je obuhvaćeno 50 starijih osoba, od čega je 35 (70%) osoba ženskog spola i 15 (30%) osoba muškog spola.

Starosna dob sudionika kreće se od 59 do 92 godine (odnosno godišta od 1964. do 1931. godine), pri čemu je 50% ispitanika starije od 70 godina, a 50% ispitanika je između 60 i 70 godina.

Više od polovina ispitanika u istraživanju ima završenu srednju školu 54%, 28% ima završenu samo osnovnu školu, a 18% nije završilo nikakvu školu. Što se tiče zaposlenja, ispitanici su bili na različitim radnim mjestima, uključujući

administrativne radnike, daktilografe, inspektore, knjigovođe, komercijaliste, građevinske radnike, krojače, kuhare, kurier, medicinske radnike, mehaničare, referente za plate, referente za prijem i otpuštanje radnika, sekretare, skladištare, slastičare, šnajdere, tesare, bravare, trgovce, ugostitelje itd.)

Sudionici se razlikuju prema godinama radnog staža, pri čemu postoji velika disperzija rezultata, između dvije (2) i tridesetdevet (39) godina.

Sudionici našeg istraživanja razlikuju se prema bračnom statusu na način da je najviše udovaca(40%), zatim slijede razvedeni (26%), potom udati /oženjeni (20%), te 14% neudatih/neoženjenih.

Kada je u pitanju broj članova u domaćinstvu, dvije trećine (66%) ispitanika žive sami, u dvočlanom domaćinstvu (28%), a u tročlanom ili četveročlanom domaćinstvu živi (6%) ispitanika.

Što se tiče prisutnosti djece, najveći postotak starijih ispitanika nema djecu 42%, jedno dijete ima 24%, dvoje djece 22%, svaki deseti ispitanik iz uzorka ima troje djece, a samo jedan ispitanik ima četvero djece.

4.2. Materijalni status ispitanika

Tabela 2. Materijalni status ispitanika

Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika	Postotak
Penzija/ mirovina	Starosna	26	52%
	Invalidnina	7	14%
	Bez penzije/mirovine	17	34%
Pomoć institucija	Centar za socijalni rad	3	6%
	Tuđa njega	5	10%
	Stalna novčana pomoć	1	2%
	Jednokratna pomoć	8	
	Nije označeno	33	16%
			66%
Pomoć djece i bližih srodnika	Da	2	4%
	Ne	48	96%
Zarada od prodaje	Da	2	4%
	Ne	48	96%

Bez prihoda	Da	12	24%
	Ne	38	76%
Kreditna zaduženja	Da	7	14%
	Ne	43	86%
Ukupna mjesečna primanja	0 KM	9	18%
	Do 200 KM	4	8%
	Do 300 KM	2	4%
	Do 400 KM	4	8%
	Do 500 KM	19	38%
	Do 600 KM	10	20%
	Preko 600 KM	2	4%

Kada je u pitanju materijalni status, kao što se vidi u Tabeli 2, više od polovine ispitanika (52%) ima starosnu penziju, invalidninu prima 14%, dok jedna trećina (34%) nema nikakvu penziju/mirovinu.

Pomoć institucija prima ili je primila samo jedna trećina, od čega je najviše primalaca jednokratne pomoći (16%), primalaca tuđe njege (10%), korisnika Centra za socijalni rad (6%), te jedna osoba prima stalnu novčanu pomoć.

Nizak je postotak pomoći od djece ili bližih srodnika, samo 4% ispitanika, dok 96 % nemaju nikakvu pomoć djece, a isti omjer je i kad je u pitanju lična zarada od prodaje. Niko od ispitanih ne ostvaruje naknadu od iznajmljivanja vlastitog prostora.

Što se tiče kreditnih zaduženja, 14% ispitanika izjavljuje da imaju kreditna zaduženja, a visina tih zaduženja varira između 80 i 250 konvertibilnih maraka mjesečno.

Mjesečna izdvajanja za lijekove koje sami plaćaju iznose i do 280 KM, pri čemu više od 50% ispitanika izjavljuje da mjesečno izdvajaju više od 100 KM.

Ukupna mjesečna primanja ispitanika samo su u jednom slučaju viša od 600 konvertibilnih maraka, dok do 600 KM ima 20%, do 500 KM ima 38%, do 400 KM ima 8%, do 300 KM ima 4%, do 200 KM ima 8%, te 18% nema niklavih primanja.

Potpisan ugovor o doživotnom izdržavanju ima svaki deseti ispitanik (njih 5 iz ovog istraživanja), od toga su tri starije osobe zadovoljne ili djelimično zadovoljne potpisanim ugovorom, dok dvoje nije zadovoljno.

Prijedlozi starijih osoba za poboljšanje njihovog materijalnog statusa najviše se odnose na uvođenje popusta na hranu, lijekove i režije, kao i na povećanje materijalnih primanja u vidu jednokratnih pomoći, te povećanja procenta penzija.

4.3. Stambeni status

Tabela 3. Stambeni status ispitanika

Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika	Postotak%
Stambeni status	Vlasnik stana/kuće	32	64/%
	Suvlasnika stana/kuće	10	20/%
	Podstanar	6	12/%
	Kolektivni smještaj	2	4/%

Kada je u pitanju stambeni status sudionika istraživanja, najviše njih živi u vlastitom stanu/kući (64%), suvlasnici stana ili kuće su 20% , žive kao podstanari 12% , te u kolektivnom smještaju su 4% .Veličina iskoristive stambene površine varira između 20 i 114 m², a broj prostorija se kreće od jedne i pet, pri čemu najviše ispitanika (50%) ima dvije prostorije.

Na pitanje da li stanuju u urbanoj ili gradskoj sredini, 66% ispitanika odgovorilo je da živi u gradskoj, a 34% u prigradskoj/ruralnoj sredini.

4.4. Socijalni kontakti

Tabela 4. Socijalni kontakti ispitanika

Varijabla	Svaki dan	Sedmično	2-3 puta mjesečno	Jednom mjesečno	Jednom u šest mjeseci	Nikada
Posjeta djece*	8 (16%)	11 (22%)	1 (2%)	2 (4%)	4 (8%)	5 (10%)
Posjeta rodbine	2 (4%)	3 (6%)	3 (6%)	7 (14%)	7 (14%)	28 (56%)
Posjeta komšije	8 (16%)	8 (16%)	2 (4%)	5 (10%)	5 (10%)	22 (44%)

Na pitanje o tome koliko često posjećuju roditelje, najviše odgovora je da ih djeca posjećuju jednom sedmično (22%), svakodnevno (16%), nikada ih ne posjećuju (10%), jednom u šest mjeseci (8%), jednom mjesečno (4%), a 2-3 puta mjesečno samo 2%.

Rodbinske posjete su još rjeđe, tako da 56% ispitanih izjavljuje da ih niko od rodbine ne posjećuje, 14% izjavljuje da ih posjećuju jednom u šest mjeseci, a isto toliko izjavljuje da ih posjećuju jednom mjesečno. Kontakte sa rodbinom na dnevnom ili sedmičnom nivou ima svega 8 ispitanih 6%.

Kontakt sa nekim od prijatelja ili komšija nikako nema 44% ispitanika, svaki dan ili sedmično ima 16% ispitanika, jednom mjesečno i jednom u šest mjeseci kontakt ima 10%, a kontakt 2-3 puta sedmično ima 4% ispitanika..

Kada su u pitanju posjete nekoga od predstavnika institucija u zadnjih šest mjeseci, starije osobe najčešće je posjetio poštari (71,4%), što se može pretpostaviti jer jednom mjesečno donosi penziju/mirovinu, invalidninu ili neki drugi vid primanja. Potom 32% ispitanih izjavljuje da ih je jednom sedmično posjetio dostavljač toplog obroka, a 16% izjavljuje da ih je jednom u šest mjeseci posjetio neki predstavnik vjerskih institucija. Medicinski radnik je posjetio 14% ispitanih, uglavnom jednom mjesečno ili jednom u šest mjeseci. Čak 98% ispitanih izjavljuje da ih nikada nije posjetio socijalni radnik, volonter Crvenog križa ili netko iz Udruženja penzionera.

Najčešće sredstvo komunikacije za kontakte s ljudima kod 96% ispitanih je fiksni telefon, 46% koristi Viber, a samo četvrtina koristi Facebook. Niko od ispitanika ne koristi e-mail ili aplikaciju Zoom.

Neki oblik druženja u mjesnoj zajednici posjećuje samo 6% ispitanih, a odnose se na neki interesantni događaj ili na vjersko okupljanje u džamiji, dok pojedini izjavljuju da se zbog nemogućnosti kretanja ne mogu uključivati u slične aktivnosti.

4.5. Kvalitet svakodnevnog života

Tabela 5. Samoprocjena kvalitete života

Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika	Postotak
Kvaliteta života	U potpunosti zadovoljan/a	10	20%
	Donekle zadovoljan/a	19	58%
	Niti zadovoljan/a niti nezadovoljan/a	4	8%
	Nezadovoljan/a	17	34%

Ispitanici su kroz četiri modaliteta procjenjivali svoje zadovoljstvo kvalitetom života. Najveći broj ispitanika izjavilo je da su donekle zadovoljni, 58%, nezadovoljnih je bilo 34%, a mali procent je izjavio da su u potpunosti zadovoljni, svega 20%. Za neutralan modalitet, niti zadovoljni, niti nezadovoljni opredijelilo se 8% ispitanika.

Svoje svakodnevne aktivnosti samostalno obavlja 72% ispitanih, jedna četvrtina uz pomoć bliskih srodnika, dok 4% izjavljuje da nisu u stanju samostalno obavljati svakodnevne aktivnosti, te da nemaju nikoga da im pomogne.

Tabela 6. Strahovi starih osoba (izraženo u procentima (%))

Strah od...	Uopće ne	Ponekad razmišljam	Djelimično se plašim	Jako se plašim
Samoće	48	10	8	34
Bolova	30	4	0	66
Demencije	26	12	10	52
Nepokretnosti	18	4	6	72
Pljačke	46	8	4	42
Loših snova	54	8	8	30
Smještaja u starački dom	52	12	6	30
Smrti	74	12	0	14
Usamljenosti	48	6	8	38
Zlostavljanja	60	2	2	36

Kada su u pitanju strahovi starijih osoba, najizraženiji je strah od nepokretnosti, za što se izjasnilo 72%, zatim slijedi strah od bolova 66%, demencije 52% i pljačke 42%. Dalje slijede modaliteti: strah od usamljenosti 38%, zlostavljanja 36%, samoće 34%, smještaja u starački dom i loših snova 30%. Interesantno je istaći da se starije osobe najmanje plaši smrt, svega 14%.

Vrlo su raznovrsne aktivnosti s kojima se starije osobe zanimaju u slobodno vrijeme. Polovina ispitanih starijih osoba ima neki hobi ili aktivnost, a neke od njih su: šetnja, sadnja cvijeća, rad u plasteniku, branje čajeva, čitanje knjiga, heklanje, pletenje, šivanje, tkanje, pisanje pjesama, pjevanje u horu, popunjavanje križaljki, gledanje televizije, pravljenje nakita, kuhanje, pravljenje poslastica, hranjenje životinja, pomaganje drugim starijim osobama u zamjenu za hranu. Mada najviše starijih osoba gledaju televiziju i čita, ili odmara ležeći i spava. Pojedini se druže sa osobama iz komšiluka ili prijateljima. Većina (96%) izjavljuje da nemaju nekih posebnih sklonosti.

Odgovori starijih osoba na pitanje "Kada bi mogli više izlaziti iz kuće, šta bi željeli raditi" pokazuju da je najveći broj ispitanih, 90%, izjavio da želi ići u prirodu, da se žele družiti (82%), posjetiti neki kulturni događaj (60%),

učestvovati u vjerskim događajima (58%), dok je najmanji interes pokazan za sportske događaje (40%).

4.6. Zdravstveno stanje

Tabela 7. Zadovoljstvo zdravstvenim stanjem

Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika	Postotak
Procjena zdravstvenog stanja	Odlično	4	8
	Zadovoljavajuće	21	42
	Loše	14	28
	Jako loše	11	22

Obavezno zdravstveno osiguranje ima 98% ispitanika/ca, a kao što se vidi u Tabeli 7. Svoje zdravstveno stanje 50% ispitanih ocjenjuje zadovoljavajućim ili čak odličnim, dok 28% izjavljuje da je njihovo zdravstveno stanje loše, odnosno 22% da je jako loše.

Najčešći problemi kod ispitanih starijih osoba su problemi s zglobovima i kostima (76%), potom slijede problemi s krvnim pritiskom (66%), kardiovaskularni problemi (56%), a dijabetes ima svaki četvrti ispitanik. Ostale bolesti koje navode uključuju karcinome, bolesti bubrega, moždani udar, povišene masnoće u krvi (holesterol), multiplu sklerozu, probleme sa štitnom žlijezdom, prostatom, gubitak funkcije jedne ruke, kamen u žuči, deformaciju vilice, probavne smetnje, dok samo jedna osoba navodi probleme psihičke prirode, kao što su tjeskoba, anksioznost i depresija.

Na pitanje kako održavaju i unapređuju svoje zdravlje najviše ispitanika navodi šetnju, (64%), potom molitvu (48%), odricanje od štetnih navika kao što su pušenje, konzumacija alkohola i sl. (44%), način ishrane (40%), normalnog ritma dan/noć (38%), a najmanje vježbanje (14%).

Starije osobe iz ovog istraživanja pokazuju visoku osjetljivost na vremenske prilike, što je izjavilo 72% ispitanika, dok 64% izjavljuje da imaju neke bolove. Također, 40% starijih osoba izrazilo je nezadovoljstvo stanjem svog vida, dok je 30% izjavilo djelomično nezadovoljstvo. Kada je riječ o zadovoljstvu sluhom, 46% njih izjavljuje da su nezadovoljni ili djelomično nezadovoljni. Svojom pokretljivošću nije zadovoljno ili je djelomično nezadovoljno 56% ispitanika,

kao i svojom tjelesnom težinom 46%.

Na postavljeno pitanje „Ako bi načelnik Vaše općine mogao odgovoriti na neke od Vaših potreba/zahtijeva kojim bi se poboljšala situacija starijih osoba u Vašoj općini, šta biste predložili?“ ispitanici su naveli više odgovora: finansijsku (materijalnu) pomoć, bolju medicinsku uslugu, bolji pristup (prijevoz) medicinskim uslugama, subvencije za režije, rješavanje stambenog statusa.

Na postavljeno pitanje "Ako bi Vas sada pozvala osnovna škola da djecu naučite tri bitne vještine ili bitna sadržaja, što biste ih naučili?", ispitanici su naveli vrlo raznovrsne i edukativne odgovore: naučili bi ih bontonu, odnosno lijepom ponašanju, poštovanju starijih osoba, poštenju, da vole sve ljude, budu dobri učenici, da ne koriste mobitel, odnosno internet, rješavaju mozgalice, druže se, da budu dobri ljudi i zadovoljni onim što imaju, da vole životinje, pjevaju i čuvaju zelene površine. Poučavali bi ih vjeri, sportu/gimnastici, a djevojčice samoodbrani, te kako preživjeti sa malo novca.

Kao odgovor na pitanje da li bi voljeli imati volontera, tj. osobu koja se s njima druži jednom sedmično, potvrdno je odgovorilo 52% ispitanih. Neki od njih su naveli da već imaju volontere, neki su naveli da bi voljeli da imaju nekoga za razgovor, kao i nekoga ko bi im pomogao u kupovini ili u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Ostali su naveli da ne žele, volonter im nije potreban jer mogu sami obavljati sve poslove ili već imaju nekoga ko im pomaže.

Kao odgovor na pitanje koja su im pitanja u Upitniku najviše bila interesantna, a koja manje, uglavnom su naveli da su pitanja bila u redu i vrlo smisljena.

Na pitanje koliko su zadovoljni obavljenim razgovorom, svi su odgovorili da su u potpunosti zadovoljni, a kao dodatnu poruku su istakli da im je drago što ih se netko sjetio. Posebno su istaknuli da vole razgovarati i družiti se.

4.7. Procjena uvjeta života starijih osoba u njihovom domu

Na osnovu razgovora voditeljice o uslovima u kojima žive starije osobe, navodi se da najveći broj starijih osoba, 92%, odnosno 94%, živi u kućanstvu koje ima zadovoljavajući sanitarni čvor, odgovarajuću temperaturu prostora, te dostupnost energentima. Opremljenost prostora, osigurane namirnice i topli obrok zadovoljavajući su kod 84% ispitanih osoba. Higijenski uslovi u kojima

Žive starije osobe su zadovoljavajući, što je procijenjeno sa 76% u odnosu na 24% osoba koje nemaju zadovoljavajuće higijenske uslove.

4.8. Procjena vidljivih znakova fizičkog zlostavljanja ili zanemarivanja

Voditeljica razgovora najviše je procijenila promjene u raspoloženju kod ispitanih starijih osoba sa 44%. Zatim, primijetila je vidljive dokaze lošeg zbrinjavanja i osobne higijene s 14%, dok je kod 12% ispitanika primijetila znakove dehidracije ili pothranjenosti. Kod 10% starijih osoba primijetila je neobjašnjive i/ili ponavljajuće ozljede. Pored toga, 8% starijih osoba nema dovoljno finansijskih sredstava, 8% konzumira neprimjerenu hranu i/ili piće i/ili lijekove, 6% je vidljivo povučeno i/ili prestrašeno, a 4% starijih osoba prikuplja bespotrebne stvari.

5. Zaključci

U ovom istraživanju ispitivani su uslovi u kojima žive i potrebe korisnika Udruge za promoviranje društvene solidarnosti „Srce za bližnje“ koje već unaprijed procijenjene kao osobe s niskim primanjima, socijalno izolirane ili bolesne. Većina ispitanika su žene, prosječne dobi 70 godina, s završenom srednjom školom (iako ima dosta onih koji su završili samo osnovnu školu ili nemaju nikakvo obrazovanje. Većina njih nisu u braku, žive same, imaju do dvoje djece, ili nemaju djecu. Većinom primaju minimalnu penziju/mirovinu ili invalidninu, s tim da trećina njih nisu korisnici niče navedenog. Starije osobe koje imaju djecu ili bliže srodnike ne dobijaju od njih materijalnu pomoć, niti imaju neki drugi izvor prihoda. Četvrtina ispitanika nema nikakvih prihoda. Uglavnom su vlasnici ili suvlasnici stana ili kuće. Starije osobe imaju jako rijetke rodbinske posjete. Posjete komšija također su rijetke. Ipak, starije osobe koje imaju djecu koje ih posjećuju svakodnevno ili sedmično su sretne, iako ima i onih čija djeca rijetko ili nikako ne dolaze. Kada su u pitanju posjete nekoga od predstavnika institucija u zadnjih šest mjeseci, starije osobe najčešće je posjetio poštari i dostavljač toplog obroka. Dakle, radi se o osobama koje su prepuštene same sebi, uglavnom su same, bez kontakta sa rodbinom ili komšijama. Izuzetak su oni koji imaju svoju djecu, mada i među njima ima onih koje djeca rijetko ili čak nikako ne posjećuju

Prijedlozi ispitanika za poboljšanje materijalnog statusa starijih osoba fokusirani su na uvođenja popusta na osnovne potrepštine poput hrane, lijekova i režija, kao i da se povećaju materijalna primanja u vidu jednokratnih pomoći i povećanja penzija/mirovina.

Polovina ispitanika svoje zdravstveno stanje procjenjuje lošim ili jako lošim, a najčešći zdravstveni problemi su problemi za zglobovima i kostima, potom slijede problemi sa krvnim pritiskom, kardiovaskularni problemi, a dijabetes ima svaki četvrti ispitanik. Među ispitanicima ima dosta onih koji imaju i druga hronična oboljenja ili neke teške bolesti.

Kvaliteta života važan je aspekt za svakog pojedinca, a zdravstveno stanje i socijalni kontakti značajno utječu na to. Različiti životni događaji poput gubitka voljenih osoba, odlaska djece, finansijskih poteškoća i hroničnih bolesti mogu značajno narušiti kvalitetu života starijih osoba. Što se tiče strahova starijih

osoba, najizraženiji je strah od nepokretnosti, a potom slijedi strah od bolova, demencije i pljačke, od zlostavljanja, smještaja u starački dom i loših snova, što je prisutno kod trećine ispitanika. Potrebno je istaći strah od usamljenosti, pojave koja je danas najraširenija među starijim osobama. Interesantno je da se starije osobe najmanje plaše smrti.

Polovina ispitanih starijih osoba ima neki hobi ili aktivnost kojom se bave u slobodno vrijeme, a radi se o sljedećim aktivnostima: šetnja, sadnja cvijeća, rad u plasteniku, branje čajeva, čitanje knjiga, heklanje, pletenje, šivanje, tkanje, pisanje pjesama, pjevanje u horu, popunjavanje križaljki, gledanje televizije, pravljenje nakita, kuhanje, pravljenje poslastica, hranjenje životinja Unatoč aktivnostima u slobodno vrijeme, primjećuje se da većina starijih osoba najviše vremena provodi gledajući televiziju, čitajući, odmarajući se, spavajući ili se baveći drugim pasivnim aktivnostima. Ipak, pojedine starije osobe održavaju socijalne kontakte tako što se druže s osobama iz komšiluka ili s prijateljima

Rezultati istraživanja jasno pokazuju preferencije i potrebe starijih osoba u zajednici. Kada bi starije osobe mogle više izlaziti iz kuće, najradije bi išle u prirodu, družile se, neki od njih bi posjetili kulturni događaj ili učestvovali u vjerskim događajima, dok su najmanji interes pokazali za sportske događaje.

Od lokalne zajednice očekuju finansijsku (materijalnu) pomoć, bolju medicinsku uslugu, bolji pristup (prijevoz) medicinskim uslugama, subvencije za režije, rješavanje stambenog statusa.

I na kraju, ovakva slika rezultata je potvrda erozije tradicionalne njege starijih osoba, jer savremeni način života dovodi do nedostatka komunikacije starijih osoba sa članovima porodice i prijateljima, uslijed čega dolazi do njihove socijalne izoliranosti.

6. Literatura

Babović, M., Baroš, S. Vuković, D., Vojković, G., Stamenković, Ž., Petrović, D., Obradović, J., Bogdanov, O, Veljković, T. i Vuković, O.(2019). Analiza stanja stanovništva u Bosni i Hercegovini. Grupa za razvojnu inicijativu SeConS.Srbija.

*Stručni saradnici partnerske organizacije KJU Porodično savjetovalište
Odjeljenje za prevenciju i ranu intervenciju*

O partnerskim organizacijama

Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ spada u mrežu ustanova socijalne zaštite za pružanje stručne psihosocijalne pomoći i podrške građanima. Djelatnost rada Savjetovališta usmjerena je na: sprečavanje nastanka i suzbijanja socio-psiholoških problema i poteškoća, harmoniziranje porodičnih i bračnih odnosa, sticanje pozitivnih navika i formiranja pravilnih životnih stavova i uvjerenja kod djece i mladih, educiranje građana i profesionalaca iz oblasti socijalne i dječje zaštite, te stručnu i profesionalnu pomoć institucijama, ustanovama i organizacijama u skladu sa njihovim potrebama.

Sastavni dio djelatnosti Kantonalne javne ustanove „Porodično savjetovalište“ jesu i akciona istraživanja socijalno-psiholoških pojava i fenomena u porodici, školama, organizacijama i drugim društvenim specifičnim grupama u skladu sa potrebama i zahtjevima savremenog društva. Ovakav pristup osigurava realizaciju programskih aktivnosti na osnovu stvarnih potreba korisnika, te nastanak metodološki utemeljenih i inovativnih preventivnih programa koji teže modelu primjenjivom za širu populaciju.

Udruga za promoviranje društvene solidarnosti „Srce za bližnje“ je nevladina, nestranačka i neprofitna organizacija koja je registrirana 12.01.2021. za djelovanje u cijeloj Bosni i Hercegovini. Svojim radom nastoji ...

- Razviti i promovirati društvenu solidarnost kod pojedinaca, organizacija i kompanija, poticati volonterski angažman, te zagovarati i kreirati mehanizme podrške za kvalitetniji život ranjivih starijih osoba u lokalnim zajednicama.
- Udruga se vodi vizijom da „svaka starija osoba može računati na solidarnu podršku članova zajednice“.

S nekoliko nevladinih organizacija „Srce za bližnje“ održava partnerski odnos:

1. Mreža za izgradnju mira; suradnja na programu „Pravni okvir za filantropiju“
2. Udruženje „Pomozi.ba“; izmjena podataka starijih osoba u projektu „Obrok za sve“
3. KJU „Porodično savjetovalište“, radi psihosocijalne podrške, preventivnog rada u zajednici, te interaktivnih edukativnih radionica, predavanja i istraživanja
4. Udruženje Aktiva, suradnja radi razvoja građanske participacije i volonterizma starijih osoba
5. Udruženje Partnerstvo za javno zdravlje, suradnja sa Centrima za zdravo starenje u Sarajevu i Ilidži
6. Udruženje žena „Zlatne ruke“ u Ilijašu, suradnja u projektu „Participacije starijih“
7. Samostan sv. Ante na Bistriku, realizacija humanitarnih akcija za starije u potrebi.

info@porodicno.ba
www.porodicno.ba

KJU „Porodično savjetovalište“
Bihaćka bb,
71000 Sarajevo
033 572 050

Srce
za bližnje

Udruga za
promoviranje
društvene
solidarnosti

srcesvante@gmail.com
info@srcezabliznje.ba
www.srcezabliznje.ba

Udruga „Srce za bližnje“
Franjevačka 6
71000 Sarajevo
062 064 277